

Slovstvo.

Referati.

Albert Sič. *Narodne vezenine na Kranjskem.* Prvi del: Vezenine z Gorenjskega. V Ljubljani. Natisnila in založila lg. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg, 1918.

Kdor je imel kedaj v roki „Katalog der Freiherrlich von Lipperheide'schen Kostümbibliothek“ (Berlin, 1896—1901, 2 zvezka: 1. XXI + 2 + 645, 2. XII + 840 str. + 12 strani desideratov), je dobil pač vpogled v neizmerno bogato slovstvo o človeški obleki. Pa odprimo to knjigo in poiščimo, katero slovstvo da navaja posebej o Kranjski. V prvem zvezku dobimo na str. 390 za Kranjsko in Koroško (!) samo Valvasorjevo delo „Ehre des Herzogthums Krain“. V drugem zvezku navaja na str. 603—608 trideset publikacij o narodnem ornamentu: ruske, ukrajske, poljske, češke, slovaške, hrvaške, poleg teh še danske, švedske, finske in madjarske — a o slovenskih niti črke. Po pravici. S slovanskimi vezeninskimi ornamentami se je bavil pri nas samo K. Hoffmeister (Ljubljanski Zvon, 1894, str. 293—299), opisal je pred vsem češke, moravske in slovaške proizvode in imel pred očmi praktično namero, vcepiti te motive, ki mu jih je narisal prof. Mís, v novi kombinaciji in moderni kompoziciji našemu narodnemu življenju.

Probujeni možje vseh dob so se zanimali za naše narodne noše v obče. Naj omenim samo najvažnejše. Valvasor J. W. (Ehre des Herzogthums Krain, 1689, VI. in XI. knjiga); — Hacquet, B. (Oryctographia, 1778—1784 in posebno v svoji „Abbildung u. Beschreibung der südwest- u. östlichen Wenden, Illyrer u. Slaven, [1801] s 30 podobami v bakrorezu. To delo je priredil v francoščini Breton; prevel je knjigo Janus Pannonius pod naslovom: „Illyrien und Dalmatien“; na svetlo je prišla, opremljena s 36 bakrorezi v Pešti, l. 1816. — Naše narodne noše so vzbudile pozor Angleža W. A. Cadella (Journey in Carniola, Edinburgh, 1820), ki pravi, da se razlikujejo razne narodnosti, Slovenci, Nemci in Ogrji po svojih nošah med seboj („distinguished from each other by their dress“ .. str. 15). Pomen narodne noše je spoznal tudi l. 1840 preminuli E. Korytko. Po njegovem naročilu je izvršil slikar Kurz pl. Goldenstein 80 podob slovanskih narodnih noš, med temi je bilo najmanj 12 kranjskih. Te je priobčila „Carniola“ v svojem VI. letniku (1844), vsak mesec po en list; besedilo pojasnil je pisal Leopold Kordesch. — Imamo pa še daljšo vrsto pisateljev, posebno potopiscev, ki omenjajo naše narodne noše. Tako B. Moleville in R. C. Dellas (The Costume, 1804); — H. G. Hoff (Gemälde, 1808); — W. Alexander (Picturesque representation, 1813); — D. H. Hoppe in F. Hornschuh (Tagebuch, 1818); — M. de Serres (L'Autriche, 1821); — V. G. Kininger (Costumes des différentes nations, 1821); — A. A. Schmidl (Das Königreich Illyrien, 1840); — M. Heinko (Carniola, 1842); — Th. Valerio (Souvenirs de la monarchie Autrichienne, 1853—1864); — J. Pelcoq, (Souvenir de l'exposition universelle de Vienne, 1873), F. Gaul, (Oesterr.-Ung. Nationaltrachten, 1881—1888), Oesterr.-Ung. Monarchie in Wort und Bild, 1886—1898, L. H. Fischer, (Tracht d. Tschitschen, (Ztschft. f. oest. Volkskunde, 1896) in dr. omenjajo naše narodne noše; vsi soglašajo v tem, da so v estetičnem zmislu prvovrstne, da se dobro podajo in da vplivajo s svojo pestrostjo. O domačih obrtih je pisal J. Jovan v Dom in Svetu, 1903 (posebno str. 750 nsl. o čipkarstvu) 1904 in 1905. O izvoru kranjske narodne noše je pisal W. Šmid (Carniola II [1909]); posamezne obleke so priobčene v večjih

zbirkah (Galerie royale des costumes, 1842—1843, A. v. Heyden, Blätter f. Kostümkunde, 1876—1891, K. Masner, Die Costum-Ausstellung, 1891, Kaiseralbum Viribus unitis, 1858). Naš neumorni dr. J. Šlebinger je sestavil l. 1904 narodopisno bibliografijo za l. 1898—1904 (Zeitschft. f. oesterr. Volksk., X) in dr. Jauker je priobčil v istem časopisu splošne opazke o naših narodopisnih zbirkah (ZÖVK, X, 158 nsl., XII, 159 nsl.). Z našimi ornamentami pa se ni bavil dosedaj še nihče v domačem slovstvu. To je bilo pridržano naši dobi in — hvala Bogu! — strokovni roki. —

Prof. Albert Sič se je poprijel dela, ki ga gotovo ni bilo z lahka zmōči, morebiti celo težje, kakor si je to mislil prevdarni in izvežbani mož sam. A ne le, da mu je napravljalo že gradivo samo, njegova izbira, razpredelba in razporedba dovolj težav, pomanjkanje papirja, tiskarskih močij, posebno izvežbanih in spretnih kamnopicsev je pretilo ugonobiti lepo namero. A delo je vendar začelo izhajati navzlic vsem zaprekam; tako je bilo mogoče, ustvariti prav v tej dobi ugonabljanja in podiranja pozitivno vrednoto v našem domačem narodopisju. Publikacija se bavi z važnim delom našega narodnega življenja. Ko bomo imeli tako obdelane vse posamezne stroke, bo mogoče strniti rezultate sintetično v celoto slovenskega narodopisja.

Zbirka nudi sedaj gorenjske vezenine v štirih snopičih; prvi trije imajo vsak po 4, zadnji pa 5 listov; na teh 17 listih je 121 vzorcev, ki se ločijo po motivih, po slogu in po tehniki. Vsi so izvedeni v barvah. Tu se je držal Sič ljudskega čuta, ki pozna za vezenine na perilu samo tri barve: rdečo, modro in črno. Najpristnejša je bila pač rdeča, potem je prišla modra, a črna šele v 17. veku. Da sta bili prvi dve posebno priljubljeni priča opazovanje tujcev. Krickel n. pr. (Fußreise . . . in den Jahren 1827, 1828 u. 1829, Wien, 1830) piše v 2. zvezku, str. 276 o kranjski noši med drugim: *Lieblingsfarbe ist blau. Weiber lieben dunkelbraune Farbe, roth ausgeschlagen*“. Vse druge barve so bile uporabljene pač samo slučajno, ker ni bilo prave pri roki, ali pa da se je uklonila vezilja tujemu vplivu. Že ta fini čut za narodno barveno lestvico potrjuje, da je delo izvršil strokovnjak. Še bolj pa posameznosti. Sič je opremil vse vzorce z enotno razstavno mrežo, ki znači osnutek in votek podlage, ter jo dal natisniti z modro barvo. Snov ornamenta je izvedena dosledno z rdečo bojo tako, da je jasno na prvi pogled, kako je zasnovan in stiliziran okrasek in kako so razvrščeni vbodi. Ornamenti so porazdeljeni na posamesnih listih tako, da polnijo ploskev, in to je praktično in estetično ob enem. Ker ima vsak ornament svojo številko, ga ni težko najti.

Dosedaj obelodanjenim listom, ki nudijo samo gorenjske vezenine, je priložen tudi opis, v katerem je izdajatelj obrisal na kratko a v lahko razumljivi obliki izvor okrasja iz rastlinstva, živalstva in iz geometričnih konfiguracij. Pri tej priliki omenja tudi njihov stik z drugimi pojavi estetske kulture v narodnem življenju. Tako n. pr., da je „nagelj“ tako pogosto stiliziran na perilu, prihaja od tod, da ga negujejo naše dekleta po Gorenjskem še dandanes in da ga omenja pogosto tudi narodna pesem. Razen tega poroča Sič tudi o različnih preobrazbah. Tako n. pr. o motivu srca Jezusovega in Marijinega. Prvotno je bilo zasnovano realno in predmetno, ljudska fantazija ga je pa preosnovala polagoma v stiliziran ornament, ki pogosto ne spominja več na svoje izhodišče. Dalje nam avtor opisuje tehniko in snov, s katero so vezenine izvršene, podlago in njene kakovosti, barve in kar še sodi semkaj.

Skratka: prof. Sič je ustvaril s tem važno delo — in to brez vzorcev! — ki bo pokazalo vsemu kulturnemu svetu bogastvo in estetiko našega narodnega

ornamenta. Zdaj ne bo mogoče več, zamolčavati umetnosti in pridnosti našega ženstva, zdaj bodo narodopisci morali upoštevati tudi to stran narodnega življenja in priznati, da je bilo kulturno stremljenje tu pri nas vedno doma, da torej ni šele sedaj umetno zaneseno med preprosti narod. Od sedaj naprej se bo imenovalo to delo med drugimi te vrste in bo tudi vsakomu lahko dostopno. Sič nam je odprl s tem trudapolnim in idealno požrtovalnim delom nova vrata v zbor kulturnih narodov in omogočil, da nas upoštevajo tudi od te strani. Ni dvoma, da bo razumel naš narod pomen te publikacije, da bo mogla priti na svetlo v vsem obsegu, kakor jo je nameraval avtor. Ko bo delo gotovo, se bo ponovila beseda, ki sta jo zapisala prav pred sto leti D. H. Hoppe in F. Hornschuh (Tagebuch einer Reise nach den Küsten des adriatischen Meers, Regensburg, 1818, str. 59): „Alles hat dazu gedient, uns von dem verschrieenen Kraierlande einen besseren Begriff zu geben“.

Mantuani.

Knezoškof Dr. Anton Bonaventura Jeglič. *Spomenica ob dvajsetletnem škofovskem jubileju.* Izdala in založila Marijina družba duhovnikov in bogoslovcev ljubljanske škofije. Natisnila Katoliška tiskarna v Ljubljani 1917. 8°. 118 + 2 str., 1 tabla.

Knjiga je priložnostno slovstveno delo, a kot tako zgodovinskega pomena, ker navaja dejstva, ki so dala družbi dežele Kranjske, posebno pretežni večini katolikov, drugo lice v teku dvajsetletnega škofovanja in versko-kulturnega delovanja dr. Jegliča. Prispevalo je gradivo več duhovnikov; uredil pa je vse in zjednačil špirtual duhovskega semenišča, slovstveno neumorno delavni gosp. Alojzij Stroj. Knjiga je v naših dneh fenomen; nikjer se ne dotika, niti zdaleč politike. In v tem leži njena prva prednost. Najprej podaja v kratkih potezah življenje slavljenčeve od rojstva (29. maja, 1850) do njegove intronizacije v ljubljanski stolnici (22. maja, 1898). Dne 27. julija t. l. bo praznoval 45-letnico mašniškega posvečenja. Potem poroča o njegovem delovanju. Najvažnejše ste škofijski sinodi l. 1903 in 1908. Prva se je vršila po 125 letnem premoru. To je pripravil prej s podrobnim organizatoričnim in upravnim delom. Poleg tega je prehodil svojo škofijo ponovno ob priliki birmovanja in kanočnih vizitacij.

Navzlic tej zaposlenosti je bil pa tudi slovstveno neprenehoma na delu. Njegovi proizvodi so biblični, dogmatično-apologetični, asketični, vzgojni, socialni, književno-zgodovinski in — posebno v prvi dobi — tudi pripovedni. Skrbno sestavljena bibliografija knezoškofovih slovstvenih del na koncu spomenice nam navaja 227 spisov izpod njegovega peresa, med temi 30 posebnih knjig. Važno je, da imamo razrešene sedaj tudi pisateljska imena, psevdonime in šifre (J. Dobrčan. A. Dobrčan ali A. J. Dobrčan, Dr. Bonaventura, Srednješolski mladini prijatelj, — A. J., Dr. A. J., . . . gl. . . , — ra.) — Razen teh del navaja spomenica tudi 5 knjig, ki so prišle na svetlo po naročilu, oziroma na njegove stroške: 3 teološke, 1 pedagoška in latinski slovar. Dodatek navaja še slovstvo o knezoškofu dr. Jegliču. Osebnost tega moža postaja v odsevu teh del neprimerno večja in važnejša, izrazitejša in pomembnejša, kakor bi bilo soditi po njegovem nevsiljivem nastopanju. Lepo opremljena knjiga je važen dokument za delovanje velikega moža, ki je s hrenom najizrazitejši nadpastir ljubljanske škofije.

M.

A. Dachler, *Die deutschen Siedlungen in Nordost-Italien.* Mitlgen. der k. k. geogr. Gesellschaft in Wien, 1917, str. 97—116.

Spis: „Die deutschen Siedlungen in Nordost-Italien“ je Dachlerjevo naznanilo folkloristično važne knjige „La casa villareccia delle colonie tedesche del